

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота

з японської філології

на тему:

**ПОЕТИЧНІ ЗАСОБИ МОДЕЛЮВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В ПОЕЗІЇ
СТАРОДАВНЬОЇ ЯПОНІЇ**

Студентки групи Пяп01-20

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми:

Японська мова і література та переклад,

західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно),

перша – японська

Котенко Марії Валеріївни

Науковий керівник:

Кандидат філологічних наук,

Кравець Катерина Петрівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЕТИЧНИХ ЗАСОБІВ МОДЕЛЮВАННЯ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ	6
1.1 Поняття поетичних засобів моделювання	6
1.2. Види стародавньої японської поезії	8
1.3. Методологія дослідження поетичних засобів.....	11
1.3.1 Порівняльно-історичний метод	11
1.3.2 Літературно-історичний аналіз.....	13
1.3.3 Аналіз біографій письменників	14
1.3.4 Метод мовного аналізу	14
1.3.5 Семіотичний аналіз	15
Висновки до Розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. ПОЕТИЧНІ ЗАСОБИ МОДЕЛЮВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В ПОЕЗІЇ СТАРОДАВНЬОЇ ЯПОНІЇ	17
2.1. Поетичні засоби моделювання реальності в віршах танка	17
2.1.1 Зачин пісні, макура-котоба	17
2.1.2 Джьо-котоба.....	18
2.1.3 Какекотоба	19
2.1.4 Хонкадорі (本歌取り).....	20
2.2. Поетичні засоби моделювання реальності у віршах хайку.....	21
2.3. Порівняльний аналіз використання поетичних засобів у різних жанрах.....	26
ВИСНОВКИ	28
要約	30
Список Використаних джерел	31

ВСТУП

Поетична традиція стародавньої Японії представляє собою непересічний артефакт, що віддзеркалює глибину та унікальність японської культури. Один із ключових аспектів цієї традиції — використання поетичних засобів для вираження реальності та відображення моментів, які линуць як тіні часу. Пишучи цю курсову роботу ми хочемо поринути в історію Японії, що відображається у творчих роботах її людей і зрозуміти як і якими засобами та прийомами відбувається передача обставин, почуттів, відчуттів та атмосфери часу, коли створювалася ця творчість.

Поезія стародавньої Японії це багата традиція, яка віддзеркалює майже усі аспекти культури та мислення людини того часу. Завдяки своїй винятковій природі, японська поезія стала важливим відображенням світогляду, емоцій та внутрішнього життя японського народу. Ця робота досліджує та аналізує поетичні засоби, що були використані в створенні поезії стародавньої Японії, зокрема роль, яку вони відігравали у моделюванні реальності та передачі неповторюваності моменту. Розглядаючи різні поетичні форми — такі як хайку та танка, а також елементи культурного контексту — робота прагне висвітлити, як використання мови поезії втілює унікальне сприйняття реальності та вираження глибоких емоцій та думок.

Ці поетичні форми, хайку, танка та інші, витримали випробування часу і залишаються джерелом натхнення для сучасних поколінь, а отже їх дослідження є актуальним й до сьогодні.

Ми проаналізуємо, як поетам за допомогою символіки, метафор та сезонних відтінків вдавалося передати внутрішній світ та зовнішній, зокрема природи. Дослідимо вплив буддизму, традицій та ритуалів на поетичний вираз, що розкриє глибокий контекст та сутність творів стародавньої японської поезії.

Мета цієї роботи полягає в дослідженні та аналізі поетичних засобів, які використовувалися в поезії стародавньої Японії для моделювання реальності.

Досліджуючи техніки, які дозволяли поетам відтворювати світ природи, відображати емоції та сприйняття, а також виражати свої думки та філософські уявлення, ми спробуємо зрозуміти, як ці поетичні засоби допомагали створювати унікальну поетичну картину світу, характерну для тогочасної японської літератури.

Предметом дослідження роботи стають поетичні прийоми, які використовувалися в поезії стародавньої Японії з метою відтворення та моделювання різних аспектів реальності.

Об'єктом дослідження є поезія стародавньої Японії.

Завдання, що постають перед нами:

1. Дослідити поетичні засоби
2. Класифікувати поетичні засоби
3. Виявити особливості поетичних засобів
4. Проаналізувати основні поетичні форми
5. аналіз структури поетичних форм
6. Огляд особливостей та місць в культурному контексті Японії.

Матеріалом дослідження є такі види японської поезії як хайку та танка.

Варто зазначити, що аби цілком розкрити тему ми використовували такі методи, як: аналіз відомих поетичних творів, зокрема, таких видатних японських авторів як Мацуо Башьо та Кі но Цурайокі; аналіз культурного контексту: визначали, як історичні і культурні фактори впливали на формування поетичних традицій та використання поетичних засобів; порівняльний аналіз з сучасністю, тобто проаналізували, які поетичні засоби стародавньої японської поезії залишилися актуальними в сучасному світі.

Наукова новизна полягає в ретельному аналізі та інтерпретації поетичних засобів, які використовувалися в поезії стародавньої Японії для моделювання

реальності. Робота розкриває не лише поверхневе використання поетичних засобів, але й їхню глибину та складність, що дає краще розуміння як саме поетам вдавалось створювати багатозначні та емоційно насичені вірші. Також робота дає змогу порівняти поетичні засоби моделювання реальності в японській поезії з аналогічними прийомами, що використовуються в інших культурах. Такий підхід дозволяє виявити унікальність японської поетичної традиції та її вплив на світову літературу.

Практичне значення роботи створює ширше культурне розуміння, а саме розуміння поетичних засобів та технік, що використовувалися в стародавній японській поезії, допомагає збагатити культурне сприйняття японської літератури та мистецтва. Це сприяє кращому розумінню японської культури та її впливу на сучасний світ, а також допомагає подолати мовні та культурні бар'єри, сприяючи взаємному вивченню та обміну досвідом.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЕТИЧНИХ ЗАСОБІВ МОДЕЛЮВАННЯ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1 Поняття поетичних засобів моделювання

Поетичні засоби моделювання — це різноманітні мовні техніки та прийоми, які поети використовують для створення образів, передачі вражень та моделювання реальності у своїх віршах. Ці засоби допомагають поетам виразно відтворювати свої думки, почуття та сприйняття світу через мову поезії. Вони дозволяють створювати образи, емоційний фон та передавати глибокий зміст твору.

Одним із найпоширеніших поетичних засобів є метафора, яка дозволяє порівняти два різні об'єкти або поняття, щоб передати певну ідею або враження. Порівняння допомагає зрозуміти абстрактні концепції через конкретні образи, підсилюючи ефект поезії. До прикладу, поет може використати образи, щоб описати красу заходу сонця, викликаючи у читача відчуття миру та спокою.

Говорячи про це, не можна не згадати про символи, що часто використовуються, аби додати нашарування значень до вірша. Символ — це об'єкт, особа чи дія, які позначають щось поза собою. Наприклад, троянда може символізувати любов, а ворон — смерть.

Зокрема, у поезії використовуються інші літературні прийоми, такі як алюзія, персоніфікація, асонанс, алітерація та багато інших.

Алюзія — це посилання на щось в історії, культурі чи літературі, що має на меті створити зв'язок між віршем і розумінням алюзії для читача.

Персоніфікація — це образ мови, у якому предмети, тварини чи поняття наділяються людськими характеристиками. Цей прийом допомагає створити відчуття зв'язку між читачем і темою вірша, роблячи його більш пов'язаним і легшим для розуміння.

Коли ж ми говоримо специфічно про японську поезію, то можемо згадати численні поетичні техніки, що надають текстам вишуканості та індивідуального колориту. Один із таких прийомів — *каке-котоба*(掛詞), відомий своєю грою слів, що базується на омонімії чи полісемії. Цей прийом дозволяє створювати мінливість та глибокий смисловий шар, роблячи кожен вірш унікальним та захоплюючим.

Ще однією характерною рисою японської поезії є *енго*(縁語), або асоціативні слова-образи, які надають тексту специфічну атмосферу та відтінки значень. Ці слова сприймаються якісно різними, залежно від контексту, та додають унікальності кожному віршу.

Також, у японській поезії використовуються *кіго*(季語,) або «сезонні слова», які вказують на певний час року та створюють атмосферу певного сезону. Ці слова надають віршам гармонійності та повноти, розкриваючи красу природи в її різноманітті.

Ута-макура(歌枕) — це традиційні топоніми-зачини, які відкривають вірш, встановлюючи його контекст та настрій. Ці зачини вважаються важливою складовою японської поезії, яка додає їй індивідуальності та вишуканості.

Хонкадорі(本歌取) або ремінісценція, відображає алюзію на вірш іншого поета, що робить текст більш контекстним. Цей прийом дозволяє поетам спілкуватися через час та простір, передаючи відчуття та емоції через літературні асоціації.

І на останок, *хондзецу*(本説), або «початкове оповідання», створює алюзію на відомий прозовий твір, додаючи віршу нові рівні значень та глибини. Цей прийом сприяє розширенню та розгортанню сюжету, роблячи кожен вірш унікальним.

Ономатопея, яка є одним із особливих літературних прийомів у японській поезії, відображає звукове наслідування специфічних явищ. У японській мові вона виявляється дуже різноманітною та багатого, знаходячи своє вираження в різних

жанрах та контекстах. «в Японії вийшло друком близько десятка різних словників ономотопеїчної лексики – як тлумачних, призначених виключно для японців, так і двомовних, розрахованих на вітчизняних та зарубіжних користувачів, що містять у своєму складі від кількох сотень до майже п'яти тисяч відповідних лексичних одиниць.» — зазначається в статті О. Кобелянської «Макро- та мікроструктурні характеристики японсько-українського словника ономотопеїчної лексики»

Наприклад, у вірші «竹の子がすくすく伸びて楽しかり» (тривалий ріст бамбука приносить радість), слівно-звукове зображення росту бамбука виражається у фразі «すくすく» (suku suku), що надає віршу додаткового живого відтворення реальності.

Відомий японський поет Башьо став одним із піонерів у використанні ономотопоетичних слів у своїх віршах, відтак здійснюючи збагачення поетичного мовлення. Ця тенденція з часом почала набирати популярності і серед інших поетів, що відображалось в їх творах.

Ономатопея, як специфічна літературна техніка, є невід'ємною складовою не лише японської поезії, а й загальної літературної спадщини. У японській культурі вона трапляється у різних контекстах, від дитячої мови та розмовно-побутового мовлення до уснопоетичних жанрів та художньої літератури. Цей прийом має особливе значення в поезії жанру хайку, де стислість та експресивність слів відіграють важливу роль у передачі моменту й вражень від нього.

1.2. Види стародавньої японської поезії

Стародавня японська поезія є надзвичайною скарбницею літературної спадщини, яка протягом півтори тисячі років відтворювала красу, глибину та емоційну силу японської культури. В цьому розділі ми дослідимо різноманітні види стародавньої японської поезії, що проливають світло на її розвиток, важливість та

вплив на суспільство та літературу Японії. Вивчення цих видів дозволить нам краще зрозуміти та оцінити багатство та різноманітність традиційної японської поезії.

Як зазначає Бондаренко І. П. – «Головними жанрами японської класичної поезії, яка має майже півторатисячолітню історію, були й залишаються танка (до кінця XIX ст. цей жанр у самій Японії частіше називали вака (досл.: «японська пісня»), або ще мідзікаута (досл.: «коротка пісня») та хайку (хокку)». Саме ці два поетичні жанри, формальною метричною ознакою яких є кількість складів у рядку (у традиційному японському написанні — стовпчику), а також загальна кількість складів у вірші (відповідно: 31 /5-7-5-7-7/ та 17 /5-7-5/), охоплюють практично 95% усієї японської поезії. (Бондаренко І.П. 2011)

Поетичний канон як система правил і норм віршування в Японії формувалася разом із першими поетичними антологіями — спочатку китаємовної поезії канші (дослівно – «китайські вірші»), а згодом – япономовної поезії вака чи «японські пісні».

Протягом наступного періоду Манйю (приблизно 759 р. н. е.) танка стала домінуючою поетичною формою, тоді як катаута зникла. (Кеннет Ясуда 1957р.)

Однією з найважливіших антологій стародавньої японської поезії є «Манйю шю», яка представляла собою колекцію різноманітних віршів, що охоплювала різні жанри, теми та обсяги. У цій антології зібрано 265 чьока (довгих пісень-віршів), 4 207 танка (коротких пісень-віршів), один танренга (коротка зв'язна пісня-вірш), один буссо кусекіка (вірш на відбитку ступні Будди у храмі Якусідзі в Нара), чотири кансі (китайські вірші) та двадцять два китайських прозових пасажів. Ця антологія є важливим джерелом для вивчення та розуміння різноманіття та розвитку стародавньої японської поезії.

Перше офіційне зібрання творів японських митців, яке було складене за наказом імператора Уда (867-931), стало культурною подією, що відобразила важливість поезії в тогочасному суспільстві. Це зібрання, відоме як «Зібрання давніх і сучасних японських пісень» (912; «Кокін шю»), поклало початок офіційному визнанню

поетичної традиції в Японії. Визначні поети і літератори, такі як Кі-но Цураюкі (886-945) і Кі-но Їошімочі (?-919), встановили фундамент для подальшого розвитку японської поезії. Вони відіграли ключову роль у формуванні поетичного пантеону, призначивши «геніїв» японської поезії, таких як Ута но хіджірі, Какіномото Хітомаро (660-720) і Ямабе-но Акахіто (?-736), а також «шість безсмертних» поетів вака-касен. Їхні внески в японську поезію продовжують впливати на літературну традицію країни й до сьогодні.

Підсумовуючи, танка — це вірш вака, що складається з тридцяти одного тону і п'яти фраз (5, 7, 5, 7, 7). Хоча точне походження танка невідоме, існування найстарішої в Японії збірки віршів вака, Ман'юсю, свідчить про те, що танка вже створювалися в період Нара.

Вака — це назва китайської поезії; крім танка існували й інші види, такі як нагаута, седоука та катаута. Однак після періоду Хейан інші вака, окрім танка, склалися рідко, і вака стала в основному відноситися до танка.

Танка передавалися протягом усієї історії, але в період Мейдзі Шікі Масаока розпочав рух за революцію в танку. Завдяки інноваціям, які включають нові способи вираження, не зв'язуючись старими традиціями, світ танка перетворився на щось, чим може насолоджуватися більше людей.

Термін «хайку» був запроваджений лише в другій половині XIX століття поетом Масаокою Шікі. У XVI-XVIII ст. існувало два терміни — «хокку» (це були перші три рядки танка, написаного двома авторами) і «хайкай» (це були, як правило, гумористичні тривірші, кількість складів у яких збігалася з «хокку»). Хокку — це початкова строфа спільного пов'язаного вірша, або ренга, і його пізнішого похідного, ренку (або はいかい - の - れんか).

За часів Мацуо Башьо (1644–1694) хокку почало з'являтися як самостійний вірш. Наприкінці 19 століття Масаока Шікі (1867–1902) перейменував окреме хокку на хайку. Останній термін тепер зазвичай застосовується ретроспективно до всіх

хокку, що з'являються незалежно від ренку чи ренга і незалежно від того, коли вони були написані. Використання терміну хокку для опису окремого вірша вважається застарілим.

1.3. Методологія дослідження поетичних засобів

Методологія — це наука про методи. Методом у сучасному розумінні є впорядкований і повторюваний спосіб дій, який приводить до досягнення конкретної дослідницької мети у певній сфері явищ; натомість методологія, як окрема наука, займається описом, оцінкою і застосуванням методів. (*Література. Теорія. Методологія: Пер. з польськ. С. Яковенка / Упор. і наук. ред. Д. Уліцької. — К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. - 543. С. 28-29*)

Методологія (грец. слово, вчення) — система принципів та способів організації і побудови теоретичної і практичної дослідницької діяльності у літературознавстві, теорії літератури, літературній критиці, вчення про цю систему. (*Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — К: ВЦ «Академія», 2007*)

Метод (грецьк. *methodos* – спосіб пізнання) – шлях пізнання істини, спосіб вивчення, дослідження дійсності. У літературознавстві – сукупність прийомів та засобів, що дозволяють в той чи інший спосіб з'ясувати суть художнього твору. На основі цієї тези можна стверджувати, що літературознавчі методи — це теоретико-літературні знання, на які спирається дослідник літератури в процесі її вивчення.

1.3.1 Порівняльно-історичний метод

Методи дослідження поетичних засобів є ключовою складовою у вивченні та розумінні поезії стародавньої Японії. Головну роль у методиці наукових досліджень відіграє аналітичне начало та об'єктивність, але при цьому значення мають суб'єктивні якості певного науковця. Один із таких методів — порівняльно-історичний, який розкриває міжлітературні зв'язки, взаємодію та вплив різних національних літератур. Порівняння є основою порівняльного літературознавства, яке досліджує міжлітературні генетичні, генетично-контактні зв'язки і типологічні збіги в національних, регіональних і світових літературах, а також спільні художні парадигми та процеси міграції сюжетів.

По-перше, в літературознавстві допомагає у порівнянні поезійних творів різних культур і епох. Наприклад, дослідники можуть порівнювати поезію стародавньої японської епохи з поезією середньовічної європейської літератури, або ж з арабською поезією того ж періоду. Це дозволяє виявити спільні риси, мотиви, теми та стилістику, а також виявити вплив однієї культури на іншу.

По-друге, використання порівняльно-історичного методу істотно впливає на дослідження взаємодії між японською та китайською літературою. Порівнюючи твори обох культур, вчені можуть виявити взаємний вплив, а також спільні мотиви та теми. Як наслідок, можна досліджувати вплив китайських поетичних традицій на розвиток японської поезії і національного стилю.

Також, можна зазначити, що порівняльно-історичний метод дозволяє досліджувати розвиток поезійних форм та жанрів в різних культурах з різних епох. Порівнюючи розвиток хайку в Японії з розвитком сонету в європейській літературі, можна виявити спільні риси та відмінності у структурі, метриці та тематиці цих жанрів.

1.3.2 Літературно-історичний аналіз

Літературно-історичний аналіз становить важливу складову аналізу японської літератури, оскільки він дозволяє розглядати твори у контексті їхньої історичної еволюції та соціокультурного середовища. Цей метод спрямований на вивчення різних періодів, літературних течій та впливу ключових подій на формування та розвиток літературних жанрів. Наприклад, популярність поезії танка в період Хейан (794-1185 рр.) та розвиток прозової літератури в епоху Едо (1603-1868 рр.) відображають важливі моменти в історії японської літератури.

Дослідники літературно-історичного методу глибоко аналізують різні періоди історії Японії, розглядаючи їхні унікальні риси та вплив на розвиток літературного процесу. Вони досліджують різноманітні літературні напрямки, жанри та творчість окремих письменників у зв'язку з їхнім історичним контекстом. Цей підхід допомагає розкрити важливі зв'язки між літературою та історичними подіями, соціальними та культурними тенденціями в різні епохи.

Одним з прикладів використання літературно-історичного аналізу є дослідження розвитку танка та хайку в японській літературі протягом різних історичних періодів. Дослідники аналізують, як змінювалися ці поетичні форми від епохи Нара до сучасності під впливом соціокультурних змін, політичних подій та інших чинників.

Зокрема, важливо згадати про дослідження впливу історичних подій на творчість конкретного поета чи групи поетів. До прикладу, можна вивчати, як політичні конфлікти чи соціальні зміни вплинули на тематику, стиль та тон поезії у різних періодах.

Також, літературно-історичний аналіз може бути застосований для вивчення розвитку літературних жанрів та стилів протягом історичних періодів. Приміром важливим є аналіз змін жанрових вимог та конвенції від епохи до епохи, а також як ці зміни відображали вплив соціокультурних та історичних факторів.

1.3.3 Аналіз біографій письменників

Аналіз біографій письменників, їхнього соціального статусу та впливу середовища на їхню творчість є також важливим елементом літературно-історичного підходу. Розуміння біографії автора, його соціального статусу, впливу середовища та сучасних йому літературних течій розкриває нові шари значення в його творчості. Цей метод аналізу також включає дослідження літературних жанрів, їхньої еволюції та взаємозв'язків між ними протягом історії. Дослідження тематики, символіки та стилістики творів важливе для розкриття їхнього змісту та значення для суспільства. Такий комплексний аналіз дозволяє краще зрозуміти японську літературу в контексті її історичного та культурного розвитку.

Яскравим прикладом є біографія Мацуо Башьо — видатного японського поета періоду Едо. Майбутній поет народився в сім'ї небагатого, але освіченого самурая. Батько і старший брат Мацуо Башьо були вчителями каліграфії. Втім автор обрав собі іншу долю. У нього рано прокинулася тяга до навчання і залишилася з ним назавжди. Ще будучи юнаком, Башьо почав старанно вивчати китайську літературу. Ця біографія допомагає краще розуміти та оцінювати написану поезію як вираження його особистого досвіду.

1.3.4 Метод мовного аналізу

Важливим інструментом у дослідженні японської літератури є метод мовного аналізу, оскільки він дозволяє ретельно вивчати мовні аспекти текстів і розкривати їхню семантику, структуру та стилістичні особливості.

Мовний аналіз дозволяє виявити взаємозв'язки між різними елементами поетичного тексту, такими як фонетика, морфологія та синтаксис, і їх вплив на сприйняття інформації читачем. Приміром, вивчення ритму і рим у творах дозволяє розкрити їхню емоційну та естетичну сутність, в той час як аналіз граматичних

структур розкриває нюанси мовного виразу та створює можливості для інтерпретації текстів на різних рівнях.

Дослідження мовного контексту в японській літературі також охоплює аналіз використання мовних засобів у різних жанрах та літературних течіях. Зокрема, вивчення лексичних та граматичних особливостей у традиційних хайку може розкрити їхній зв'язок з філософією вигляду на світ у японському культурному контексті.

Аналіз мовних засобів у класичних романах може допомогти розкрити соціальні норми та цінності епохи, що відображені у текстах. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язок між мовою, культурою та літературою в Японії та визначити їхні впливи на формування поетичних творів та літературних творів в цілому.

Порівняльний аналіз мовних структур різних творів або авторів допомагає виявити певні закономірності та тенденції у використанні мовних засобів у японській літературі. Наприклад, порівняння мовних особливостей у традиційних вака та сучасних хайку підкреслює еволюцію мовного стилю в японській поезії з плином часу. Також, порівняльний аналіз мовних структур різних жанрів, таких як танка та кіго, допомагає розкрити специфіку використання мови в різних контекстах та призначеннях. Цей підхід дозволяє виявити відмінності та спільні риси мовного виразу різних авторів та визначити їхній вплив на структуру та зміст літературних творів.

1.3.5 Семіотичний аналіз

Семіотичний аналіз дозволяє розглядати поезію як систему знаків, що мають певне значення для сприйняття читачем. Приміром, дослідження символіки в поезії стародавньої Японії виявляє глибинні культурні та релігійні конотації, пов'язані з

природою, сакральними об'єктами та обрядами. Також, аналіз метафор та алегорій у творах поетів епохи Хейан розкриває їх філософську та естетичну спрямованість, відображення традиційних японських цінностей та уявлень про світ. Цей підхід дозволяє не лише розкрити глибинний зміст творів, а й зрозуміти їхню роль у формуванні культурного та літературного контексту Японії.

Вивчення семіотичних аспектів текстів в контексті їхнього історичного, культурного та соціального оточення дозволяє розкрити їхню контекстуальну семантику та значення. Це включає аналіз символів та знаків у залежності від їхнього контексту використання та інтерпретації.

Висновки до Розділу 1

У результаті дослідження поетичних засобів моделювання в стародавній японській поезії, зокрема у хайку і танка, ми зробили кілька важливих висновків. По-перше, ми з'ясували, що обидва ці жанри мають свої характеристики, які визначають їхні стилі та естетику. Хайку, зазвичай об'єктивне та спрощене, акцентує увагу на моменті та природі, використовуючи кіреї та кіго. Танка, з іншого боку, дозволяє більшу суб'єктивність та виразність, використовуючи метафори, алегорії та півоти. По-друге, ми визначили методологію дослідження поетичних засобів, таку як порівняльно-історичний та літературно-історичний аналіз, а також аналіз біографій письменників і семіотичний аналіз текстів. Ці методи дозволяють розкрити глибину та значення поезії, розуміти її контекст та естетичні принципи. Крім того, ми розглянули значення поетичних засобів у сучасному мовознавстві, яке дозволяє аналізувати та розуміти культурні, історичні та естетичні аспекти текстів. В цілому, використання цих методів дозволяє краще зрозуміти поетичну традицію Японії та її вплив на світову літературу, сприяючи подальшому розвитку та вивченню цієї важливої галузі мистецтва.

РОЗДІЛ 2. ПОЕТИЧНІ ЗАСОБИ МОДЕЛЮВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ В ПОЕЗІЇ СТАРОДАВНЬОЇ ЯПОНІЇ

2.1. Поетичні засоби моделювання реальності в віршах танка

Так як танка є однією з найдавніших японських форм, в незліченній кількості творів цього жанру можна знайти відгуки і початки багатьох поетичних засобів моделювання реальності. Як зазначалося в попередніх розділах, танка виникла в сьомому столітті і швидко стала улюбленою віршованою формою не лише в японському імператорському дворі, де вельможі приймали участь у змаганнях танка, але й для жінок і чоловіків, залучених до залищань. Придатність танка для емоційного вираження зробили його ідеальним способом передачі почуттів для інтимного спілкування

Головною вимогою до танка було дотримання семантичної місткості мовлення, реалізація концепції «чарівного смутку речей» — моно-но аваре (物のあわれ), обґрунтованої тогочасною критикою і теорією літератури.

І аби досягти поетом стану моно-но аваре впродовж століть використовувались різні художньо-стилістичні пройоми.

2.1.1 Зачин пісні, макура-котоба

Макура-котоба (яп. 枕詞 – усталені традиційні епітети) — один із термінів у поезії вака, який використовується для додання емоційного забарвлення певним словам або для встановлення тону фрази.

Простіше кажучи, якщо сказати «ашібікі но» (яп. あしびきの), то це буде алюзією на слово «яма» (гора, яп. 山), але якщо вимовити «хісаката но» (яп. ひさかたの), вийде картина з «сора» (небо, яп. 空) або «хікарі» (світло, яп. 光).

Поглянемо на танка Кі Томонорі «ひさかたの/光のどけき/春の日に/しづ心なく/花の散るらむ» («Під сонцем\мерехтіння світла/Спокійно весняного дня/Падаючі квіти») У цій пісні «хісаката но» — це лінія макура-котоба, яка пов'язана з «хікарі», тобто в уяві з'являється образ чогось світлого.

В епоху Маньйосю вака (танка) не записували, а натомість складали вголос. Це означає, що коли поет наспівував: «Ашібікіноо» (яп. あし〜びき〜のお〜), слухач одразу розумів, що зараз звучатиме пісня, події якої відбуваються в гірській місцевості

Таким чином, макура-котоба відігравали певну роль у створенні атмосфери та правильного настрою для танка в епоху усного читання, але в наш час вірші танка здебільшого публікуються в письмовій формі, тому, нажаль, цей ефект втрачається.

Ось кілька прикладів макура-котоба і слів з якими вони асоціюються: Арата (яп. あらたまの): нен (рік, яп. 年), цукі (місяць, гацу, яп. 月), хі (день, яп. 日), йору (вечір, яп. 夜), хару (весна, яп. 春) Аонійоші(яп. あをによし): місто Нара (яп. 奈良), кунучі (внутрішній, яп. 国内) Ісанаторі (яп. いさなとり): умі (море, яп. 海), хама (піщане узбережжя, яп. 浜), нада (відкрите море, яп. 灘). ((筆: 黒路よしひろ) Copyright(c) 2006-2016 Yoshihiro Kuromichi (plabotnoitanji@yahoo.co.jp))

2.1.2 Джьо-котоба

Джьо-котоба, буквально означає «слово передмови», є фігурою мови, яка зустрічається в японській поезії вака (танка). Вирази джьо-котоба вказуються перед певними словами та використовують гру слів за допомогою порівнянь, какекотоба та омонімів.

Макура-котоба тісно пов'язана з джьо-котоба як фігура мови в японській поезії. Основні відмінності полягають у тому, що джьо-котоба необмежені кількістю складів,

і тому мають більшу свободу щодо довжини, а також не мають фіксованих об'єктів, які вони позначають, саме тому, з точки зору творчості, більш обширні за значенням. З цих причин, порівняно з макура-котоба, дзьо-котоба можна розглядати як більш складні вирази з точки зору змісту.

Розглянемо танка Кі но Цураюкі (866 або 872–945?):

«Туман /Бруньки дерев ростуть/Якщо випаде сніг/Село без квітів/Квіти розлітаються» («霞たち/木の芽もはるの/雪降れば/花なき里も/花ぞ散りける», *Кі но Цураюкі*)

Ця частина вірша з одинадцяти складів — 霞たち/木の芽もはるの — вважається дзьо-котоба, або поетичною передмовою, яка замінює «хару» (весна, яп. 春) на його друге значення. Це стає можливим завдяки тому, що «хару» є основним словом, яке називається какекотоба (яп. 掛詞), що використовується одночасно в двох значеннях: перше значення — для попередньої частини речення, а друге — для наступної. У цьому випадку перше значення й частина дзьо-котоба — це «брунькуватися», «проростати», тоді як друге значення, змінене дзьо-котоба — «весна».

2.1.3 Какекотоба

Какекотоба — це слова-підказки, які відіграють ключову роль у формуванні емоційної глибини та виразності танка. Виразом емоційних почуттів танка підтверджує зв'язок між чимось невидимим, але реальним — нашими почуттями — і спостережним світом навколо нас. Танка надає уяві картину, яка, якщо вона успішна, об'єднує та викликає відчуття емоційного стану.

Під час розвитку танка письменники стали дуже чутливими до какекотоба, яке неначе міст між описом природи та вираженням людських почуттів. Приміром, в класичному танка анонімного автора з Кокінську, перекладеному Дональдом Кіном,

фраза «на спекотних каменях» вказує як на землю, куди впала насінинка і виросла, так і на відчуття відсутності любові через неможливість зустрічі з коханою.

2.1.4 Хонкадорі (本歌取り)

Один із найвражаючих методів – хонкадорі (яп. 本歌取り), буквально «позичення з основного вірша». Як вказує термін, ця процедура передбачала будівництво автором свого вірша навколо умисно позиченого фрагменту з відомого вака. Мета цього позичення — викликати у читача розуміння, шляхом протиставлення двох творів, далекого відлуння ностальгії, а також збільшити складність нового твору.

Основна складність полягала у тому, що позичення мало бути упізнаваним і відомим. Важливе легке розпізнавання у новому вірші використання техніки хонкадорі, в інакшому випадку автор наражав себе на нерозуміння з боку читача і ця техніка просто не відіграла своєї ролі. Хонкадорі не вважалося плагіатом, навпаки, віддавало шаную, надаючи старому твору нове життя в іншій формі. Очевидно, що джерело вака в такому випадку має бути чітко впізнаване.

Часте використання хонкадорі нагадує нам про критичний факт: тисячі років тому велика кількість освічених чоловіків і жінок могли тримати в пам'яті найвідоміші з давніх вака. У певних випадках короткий, тридцяти односкладовий вірш міг бути наповнений посиланнями на два або три старі вака. Часом, ставалося так, що в зв'язку з цим новий твір одразу мав визнання, а старі твори натомість фактично отримували рекламу. Такі результати були б неможливі, незалежно від таланту поета, без освічених читачів, здатних розуміти і оцінювати вміння автора. Відсутність таких читачів зробила б спроби збагачення вака беззмистовними.

Отже, підсумовуючи можна сказати, що створення такого складного літературного простору автором і його читачами мало ефект подовження традиції імперських антологій. У цьому вибраному колі автор і читач ставали одним цілим.

2.2. Поетичні засоби моделювання реальності у віршах хайку

Трьома основними характеристиками хайку є тейкей «незмінна форма, яп. 定型», кіго «сезонні слова, яп. 季語» та кіреджі «яп. 切れ字».

Як вже згадувалось в попередніх розділах, хайку має усталену неримовану поетичну форму, що складається з сімнадцяти складів, розташованих у три рядки по 5, 7 і 5 складів відповідно. Ця обмеженість допомагає хайку виражати ідеї з мінімальною кількістю слів, підсилюючи виразність і концентрацію. Вона змушує поета обмежити свої думки, виокремлюючи найважливіше, що дозволяє досягти глибшого розуміння суті моменту або стану природи. Це також стимулює творчість, оскільки автору необхідно шукати способи виразити свої думки і емоції в межах жорсткого формату. Таким чином, обмежена форма хайку сприяє використанню кіго.

Кіго, або сезонні слова, є важливою складовою хайку. Ці слова або фрази вказують на певний сезон чи пору року і допомагають передати контекст часу в поезії. Використання кіго додає глибини та аутентичності віршам, оскільки вони дозволяють читачам відчувати атмосферу конкретного моменту або сезону.

Оскільки хайку — це спосіб відновити зв'язок із природою, традиційні теми кіго (яп. 季語) можна розділити на кілька категорій, які пов'язані з природою та її явищами, характерні для різних пір року та святкових подій.

Кожен розділ поділено на стандартний набір категорій, кожна з яких містить відповідне кіго. Найпоширеніші категорії:

- Джіко (сезон, яп. 時候)

Весна (яп. 春), літо (яп. 夏), осінь (яп. 秋), зима (яп. 冬)

- Тенмон (небо, яп. 天文)

Весна: туман (яп. 霞), туманний місяць (яп. 朧月), легкий снігопад (яп. 淡雪)

Літо: веселка (яп. 虹), сезон дощів (яп. 梅雨)

Осінь: Чумацький Шлях (яп. 天の川), місяць (яп. 月), тайфун (яп. 台風)

Зима: сніг (яп. 雪), дерева покриті інієм (яп. 樹氷)

- Чірі (земля, яп. 地理)

Весна: приємні припливи весни (яп. 春潮), ямаварау (гори що сміються, яп. 山笑う), тонкий лід (яп. 薄氷)

Літо: шітатарі (накрапання, яп. 滴り) водоспад (яп. 滝)

Осінь: поле квітів (яп. 花野), Зібрані рисові поля (яп. 刈田)

Зима: сплячі гори (яп. 山眠る) кінецубі (лисячий вогонь, яп. 狐火)

- Сейкацу (життя, яп. 生活)

Весна: весняна депресія (яп. 春愁)

Літо: денний сон (яп. 昼寝), суші (яп. 寿司, 鮓, 鮓)

Осінь: опудало (яп. 案山子/鳥威し), урожай рису (яп. 稲刈)

Зима: суп з риби фугу (яп. 河豚汁) дихання з паром (яп. 息白し)

- Ѓьоуджі (обряди, яп. 行事)

Весна: Ханамацурі (фестиваль цвітіння, яп. 花祭り)

Літо: Танго-но сецуку (яп. 端午の節句)

Осінь: Танабата (яп. 七夕) Фестиваль Бон (яп. 盆)

Зима: Кан (яп. 寒)

- Доубуцу (тварини, яп. 動物)

Весна: жаби (яп. 蛙), щебетання (яп. 囀り)

Літо: цикада (яп. 蝉), змія (яп. 蛇), медуза (яп. 海月)

Осінь: комахи (яп. 虫), цвіркуни (яп. 蟋蟀)

Зима: журавель (яп. 鶴), лебідь (яп. 白鳥), борсук (яп. あなぐま)

- Шьокубуцу (рослини, яп. 植物)

Весна: сакура (яп. 桜), слівове цвітіння(яп. 梅)

Літо: лілія (яп. 百合), квітка лотоса (яп. 蓮)

Осінь: персик (яп. 桃), хурма (яп. 柿)

Зима: зимові хризантеми (яп. 寒菊), нарцис (яп.水仙), декоративна капуста (яп.葉牡丹)

Від вірного використання кіго в поезії хайку залежить основна думка та атмосфера твору, тому було створено Сайджікі (яп. 歳時記), які, за словами Роберта Далласа Гілла іноді називають «альманахом хайку». Їх справді, з однієї сторони, можна назвати альманахами, бо вони охоплюють найрізноманітніші вираження сезонних явищ. (*Fifth Season, Poems for the Re-creation of the World : Or, the Japanese New Year, Books I and II of four, comprising Volume I of the delightfully dense and awfully eccentric saijiki in Praise of Olde Haiku (IPOOH) Robin D. Gill*)

Наявність «кіго» робить хайку глибшим і універсальнішим. Деякі улюблені теми хайку: стислість життя, птахи та інші тварини, комахи, дерева та квіти, гори, місяць, сонячне світло, сніг, дощ, туман та інші аспекти природи.

Кіго – це те, що відрізняє хайку від інших подібних форм японської поезії. Кіго — це тригери, які викликають сезонні асоціації у свідомості читача, іноді зі складним культурним та історичним відтінком, який втратить свій сенс і значення, якщо перенести його в іншу мову чи культуру.

У якості прикладу наведемо осіннє кіго «кінута» (прач, яп. 砧), що перекладається як «праник» й означає дерев'яні валок, якими товчуть тканину під час традиційного процесу прання. Звук цих валоків був типовим для осіннього вечора в старій Японії. Через це значення формальне кіго не завжди використовується в сучасному англomовному хайку; натомість можуть з'являтися слова, фрази чи інші сезонні показники, пов'язані з регіоном.

Компонент хайку, який ми розглянемо наостанок це - кіреджі (яп. 切れ字) — це особлива категорія слів, що використовуються в певних типах японської традиційної поезії. Це вважається вимогою до традиційного хайку.

Немає точного еквівалента кіреджі в англійській або українській мовах, і його функцію доволі важко визначити точно. Простіше кажучи, це розділові слова в хайку, ренга тощо. Наприклад «や», «かな», «けり» тощо. Термін головним чином відноситься

до кінцевих частинок, кінцевих форм сполучених слів і форм наказового способу. Кажуть, що він забезпечує структурну підтримку вірша. Коли він розміщений наприкінці вірша, то забезпечує правильне закінчення, ніби закриває вірш відчуттям завершеності.

Натомість вживаний у середині вірша кіреджі коротко перериває потік думки, вказуючи на те, що вірш складається з двох завершених думок, наполовину незалежних одна від одної. Воно може як ритмічно, так і граматично надати емоційного відтінку фразі, що стоїть перед ним.

Одним із таких кіреджі є «керу» (ける), яке часто асоціюється з ретроспекцією. Кіреджі «керу» передає відчуття раптового усвідомлення. Його часто використовують для вираження неочікуваного розуміння або спонтанного спогаду, що виникає в свідомості поета. Коли слово «керу» використовується у вірші, це створює відчуття ретроспекції чи роздуму, дозволяючи читачеві розділити момент одкровення чи спогадів поета.

Щоб зрозуміти використання та вплив «керу» кіреджі, розглянемо його використання в хайку, традиційній японській поетичній формі, що складається з трьох рядків і сімнадцяти складів (5-7-5).

Ось кілька прикладів хайку з участю «керу» кіреджі:

Хайку Мацуо Басьо (1644-1694):

春雨や /身を惜しむる/ かさの声

Весняний дощ, жаліючи себе, голос парасольки

У цьому хайку кіреджі керу «や» підкреслює усвідомлення поетом свого жалю до себе, коли він слухає шум дощу на парасольці.

2.3. Порівняльний аналіз використання поетичних засобів у різних жанрах

За умови, що танка та хайку обидва належать до японської поезії, при цьому вони мають свої відмінності і схожості, які визначають їхні стилі та виразність. Хоча обидва жанри часто звертаються до природних образів і відображають моменти, втім роблять це по-різному, зокрема використовуючи різні поетичні засоби.

Хайку, як правило, відзначається об'єктивністю, використанням кіреї (або «розрив») та сезонних слів (кіго), що акцентують увагу на часі та природі. Танка ж, з іншого боку, є більш суб'єктивним, дозволяючи пряміше висловлювати почуття, використовуючи більше метафор та алегорій. Простіше кажучи, хайку – проста та образніша, натомість танка більш складна та розповідна.

Варто зазначити, що танка має складнішу структуру і використовує кікекотоба, що дає поетам можливість створювати подвійний зміст, який додає глибини і граней їхнім віршам. Такі відмінності у використанні поетичних засобів роблять танка більш глибокими та емоційно насиченими, що наближає її до західної поезії більше, ніж хайку.

Вивчення цих різниць допомагає розуміти, як саме кожен жанр виражає почуття та ідеї, і допомагає поетам удосконалювати свої навички в обох напрямках поетичного мистецтва.

Повертаючись до спільних рис — і танка, і хайку досліджують теми природи, плину часу та людського досвіду. Однак, танка радше зосереджується на емоціях і особистому досвіді, тоді як хайку охоплює красу світу природи та швидкоплинність окремих моментів. Танка часто торкається тем кохання, туги та ностальгії, тоді як хайку, як правило, зосереджується на зміні пір року, красі квітів і рослин, звуках і відчуттях світу природи.

Висновок до розділу 2

У цьому розділі ми детально розглянули поетичні засоби моделювання реальності в хайку та танка різні засоби такі як кіго, какекотоба, дзьо-котоба, макура-котоба як важливий елемент поезії хайку та танка та традиційні теми кіго, такі як природа, пори року, зображення тварин та комах, небо, а також відображення людського життя та емоцій.

Також було порівняно ці засоби моделювання реальності і у танка ми виявили відгуки багатьох поетичних засобів, що відобразилися в різноманітних аспектах використання цього жанру, включаючи пейзажні описи, філософські роздуми та виразність почуттів. З іншого боку, у хайку ми розглянули основні характеристики жанру, такі як його форма та використання кіго та кіреджі. Обмежена форма хайку сприяє виразній та концентрованій передачі моменту чи стану природи, використовуючи мінімальну кількість слів. Висвітлюючи схожості та відмінності цих двох жанрів, ми розкрили їхню унікальність та важливість у контексті японської поезії та культури загалом.

ВИСНОВКИ

У першому розділі було розглянуто поняття поетичних засобів моделювання та види цих засобів, було досліджено як і чим відрізняються засоби моделювання реальності в європейській та в японській поезіях. Було розглянуто і встановлено такі поняття як поетичні засоби моделювання, символ, алюзія, персоніфікація, кіго, ута-макура, хокандорі, хондзецу та інші.

Також було розглянуто одні з головних жанрів японської поезії - хайку та танка. Було згадано історію їх творення та виявлено що одним з перших жанрів було саме танка. Було встановлено визначення термінів метод та методологія і розглянуто різні методи дослідження поетичних засобів. Ми вивчили методологію дослідження поетичних засобів, зокрема порівняльно-історичний метод, літературно-історичний аналіз, аналіз біографій письменників та семіотичний аналіз. Ми дізналися, що танка і хайку, хоча і мають спільність у походженні та елементарних характеристиках, таких як стислість і увага до природи, відрізняються своєю структурою, призначенням і використанням поетичних засобів. Танка має більш складну структуру, дозволяючи поетам виражати більш глибокі почуття та думки, а хайку, з іншого боку, фокусується на простих спостереженнях природи та миттєвих враженнях.

В другому розділі ми привели приклади використання різних поетичних засобів у жанрах хайку і танка. Було встановлено що жанр танка використовує більше такх прийомів, в той час як в хайку обов'язковою складовою є лише два таких прийоми – це кіго та кіреджі. Також було наведено приклади кіго які слугують для відображення різних пір року.

Завдяки нашому дослідженню, ми зрозуміли, як поетичні засоби, такі як кіреці та кіго, використовуються для створення настрою, передачі контексту та сприйняття в читача. Також ми розглянули різні методи аналізу поезії, що допомагають розкрити глибину та значення віршів.

У кінцевому висновку можна сказати, що наша курсова робота допомогла розкрити багатогранність та красу японської поезії, а також показала, як поетичні засоби використовуються для моделювання реальності та вираження глибоких почуттів і емоцій.

要約

日本の古代詩の概念と種類が検討され、詩的装置の研究方法論、特に比較歴史的方法、文学史的分析、作家の伝記の分析、記号論的分析が研究される。短歌と俳句は、共通の起源と、簡潔さや自然への配慮などの基本的な特徴を共有しているものの、その構造、目的、詩的手段の使用が異なることを学ぶ。短歌はより複雑な構造を持っており、詩人はより深い感情や思考を表現できるが、一方、俳句は自然の単純な観察やつかの間の印象に焦点を当てている。研究を通じて、切れ字や季語などの詩的な手段が気を作り出し、文脈を伝え、読者と関わるためにどのように使用されるかを理解するようになる。また、詩の深さと意味を明らかにするのに役立つ詩分析のさまざまな方法も検討する。

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бондаренко І. П. (2011) *Японська література - Хрестоматія Том II (XIV-XIX ст.)*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго

Robin D. Gill (2006). *Fifth Season, Poems for the Re-creation of the World*. Publisher: Paraverse Press.

О. Кобелянська (2020). *Макро- та мікроструктурні характеристики японсько-українського словника ономапопеїчної лексики*

Retrieved from:

<https://mova.knu.ua/wp-content/uploads/2020/02/8-1.pdf>

Ю. І. Ковалів (2007) *Літературознавча енциклопедія: У двох томах» Т.2*. Київ: ВЦ «Академія»

Yoshihiro Kuromichi どなたでも短歌を自由にはじめられる初心者用の短歌入門部屋です。(2016)
(筆：黒路よしひろ)

Retrieved from:

<https://tanka.ikaduchi.com/tanka-room12.html>

Пер. з польськ. С. Яковенка (2006) *Література. Теорія. Методологія*. Київ: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”

Кеннет Ясуда (1957) *The Japanese Haiku*. Tokyo: Tuttle

第 1 章歌と俳句

Retrieved from:

https://www.library.pref.iwate.jp/ex/2021_kajin-haijin/main/01_tanka-haiku.html

【短歌・俳句】枕詞（まくらことば）とは何か

Retrived from:

<https://benesse.jp/kyouiku/teikitest/chu/japanese/japanese/c00523.html>